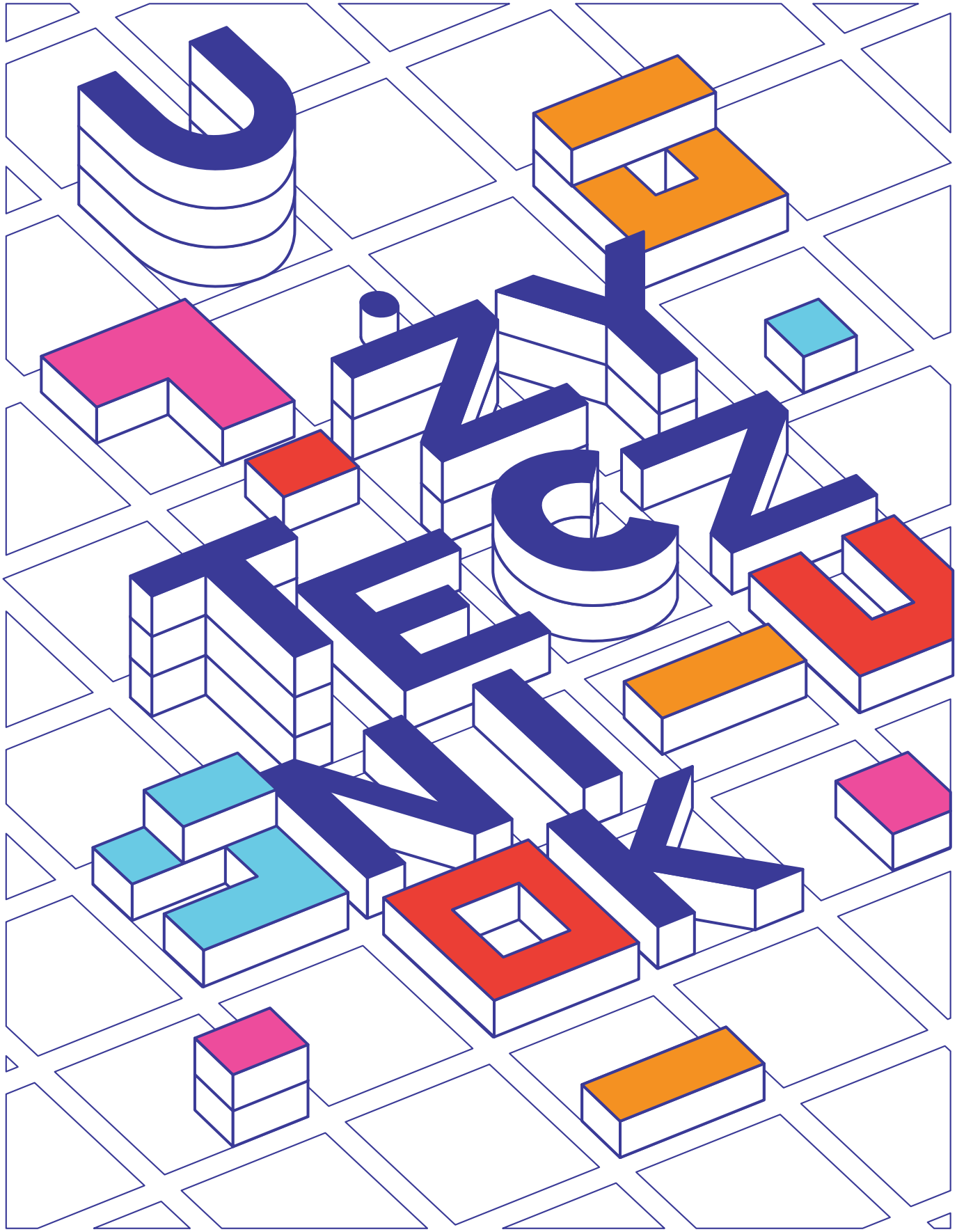

Użytecznik. Jak poukładać miasto

6 cz. | Biblioteka Raczyńskich

Fascynujące, zaskakujące, trochę śmieszne, trochę poważne – takie może być poznawanie dziedzictwa i krajobrazu miasta. Chcemy, aby była to twórcza i pełna emocji przygoda. Dlatego stworzyliśmy ten *Użytecznik*, pełen pomysłów na aktywności dla małych i dużych.

> Z *Użytecznika* mogą korzystać rodzice z dziećmi w różnym wieku, babcie i dziadkowie z wnukami, wujkowie i ciocie z dziećmi, starsze rodzeństwo z młodszym – każdy, kto jest chętny, by poznawać swoje otoczenie w niebanalny sposób. Mamy nadzieję, że *Użytecznik* przyda się również nauczycielkom i nauczycielom poszukującym nowych, rozwijających aktywności dla swoich uczniów i uczennic.

Krajobraz miasta może być inspiracją do zabawy, niezwykłych poszukiwań, twórczych działań, artystycznych eksperymentów czy konstruktorskich wyzwań. Ale przede wszystkim krajobraz to nasze wspólne dobro, o które warto zadbać.

Biblioteka Raczyńskich

1822-1828

TROCHĘ WIEDZY

4 **Czy jeden człowiek może zmienić miasto?**

5 **Nowe Ateny**

6 **Architektura**

7 **Ciche tło**

DO DZIEŁA!

8 **Znajdź brakujący element**

10 **Piękno symetrii – sprawdź swoją spostrzegawczość!**

12 **Mania kolekcjonowania**

13 **Kapsuła czasu**

14 **Zbuduj model Biblioteki Raczyńskich**

Czy jeden człowiek może zmienić miasto?

Biblioteka Raczyńskich to dzieło hrabiego Edwarda Raczyńskiego, jednego z najbogatszych ludzi w dziewiętnastowiecznej Wielkopolsce. Był człowiekiem o wszechstronnych zainteresowaniach: podróżnik, miłośnik historii i kolekcjoner sztuki, ale także znawca rolnictwa. Raczyński pisał i wydawał książki, wspierał edukację, prowadził wykopaliska archeologiczne koło Troi. Jako patriota angażował się w działania społeczne. Wspierał także artystów, ufundował Złotą Kaplicę w poznańskiej katedrze, w której spoczywają pierwsi władcy Polski.

Raczyński miał bardzo nowoczesną wizję miasta. Biblioteka stanowiła tylko jeden z jej elementów. Prócz pracy na rzecz kultury hrabia Raczyński dbał o higienę i zdrowie mieszkańców. Zafascynowany zaletami wodolecznictwa, ufundował pierwsze miejskie wodociągi doprowadzające wodę źródlaną do Poznania (1840).

Jego niezwykła osobowość naznaczyła miasto, a wieloletnia praca Raczyńskiego na rzecz Poznania do dziś jest widoczna w wielu sferach życia mieszkańców.

Figura Higiei przez Biblioteką Raczyńskich, 2016, fot. J. Tritt, wł. CTK TRAKT

Nowe Ateny

W czasach, gdy władze pruskie zmieniały Poznań w twierdzę i ważny ośrodek wojskowy oraz administracyjny, hrabia Edward Raczyński miał własny, śmiały pomysł. Chciał by miasto stało się „Nowymi Atenami", czyli centrum życia kulturalnego i społecznego oraz myśli narodowej.

Do realizacji swojej koncepcji wykorzystał architekturę. Zakupił działkę w najbardziej reprezentacyjnej części Poznania, przy nowo wytyczonym placu, i wybudował tam bibliotekę.

Na jej piętrze zaprojektowano prywatne apartamenty rodziny Raczyńskich, które miały stać się salonem intelektualno-artystycznym miasta

Dopełnieniem koncepcji „Nowych Aten" miała być galeria zaprojektowana przez Karla Friedricha Schinkla, którą wzniesiono obok biblioteki, na działce wzdłuż Alei Marcinkowskiego (1828-30). Młodszy z braci Raczyńskich, Atanazy, miał w niej umieścić swoją znakomitą kolekcję malarstwa. Niestety braci poróżniły odmienne poglądy polityczne i artystyczne, co spowodowało, że Atanazy przekazał swoje zbiory do Berlina.

Nowoczesny sposób myślenia o edukacji i społeczeństwie pokazuje napisany przez hrabiego status biblioteki: „Przeznaczeniem Biblioteki Raczyńskich jest, aby w czytelni […] każdy bez różnicy osób w dniach i godzinach oznaczonych miał prawo z niej korzystać". Była to więc pierwsza powszechnie dostępna biblioteka w Polsce. Zgodnie z intencją mecenasa stała się także pomnikiem jego rodu. Do dziś nad kolumnadą widać złoty napis „Biblioteka Raczyńskich".

Detal fasady głównej Biblioteki Raczyńskich, 2016, fot. J. Tritt, wł. CTK TRAKT

Budynek główny Biblioteki Raczyńskich, 2016, fot. J. Tritt, wł. CTK TRAKT

Architektura

Gmach biblioteki wzniesiono w latach 1822-1828 w stylu francuskiego klasycyzmu, epoki, dla której inspiracją były antyk i renesans. Autorstwo projektu przypisuje się francuskim architektom nadwornym Napoleona I: Charles'owi Percierowi i Pierre'owi François Louisowi Fontaine'owi.

Architektura budynku przywodzi na myśl spokój i powagę. Fasada Biblioteki Raczyńskich nawiązuje do wschodniej elewacji paryskiego Luwru. Ten wybór był świadomym zabiegiem, mającym na celu stworzenie relacji z miejscem, które jest nie tylko siedzibą francuskich królów, ale i jednym z najważniejszych muzeów świata. Fasada Luwru była wzorowana na architekturze greckiej świątyni, czego znakiem jest zastosowanie typowych dla sztuki starożytnej Grecji porządków architektonicznych, wieńczący budowlę trójkątny fronton i kolumnada. Wybrana forma miała pokazać sakralny charakter miejsc takich jak muzeum czy biblioteka, uważanych w XVIII i XIX wieku za „świątynie wiedzy i sztuki".

Raczyński mimo zamiłowania do sztuki antyku był otwarty na technologiczne nowości. Do wykonania kolumn zastosował najbardziej nowoczesny materiał XIX wieku – żeliwo. Metalowe blachy oddzielały stropy, by zabezpieczyć budynek przed pożarem.

Fasada główna Biblioteki Raczyńskich, 2016, fot. J. Tritt, wł. CTK TRAKT

Wschodnia fasada Luwru, 2005, fot. Nitot, CC BY-SA 3.0

Ciche tło

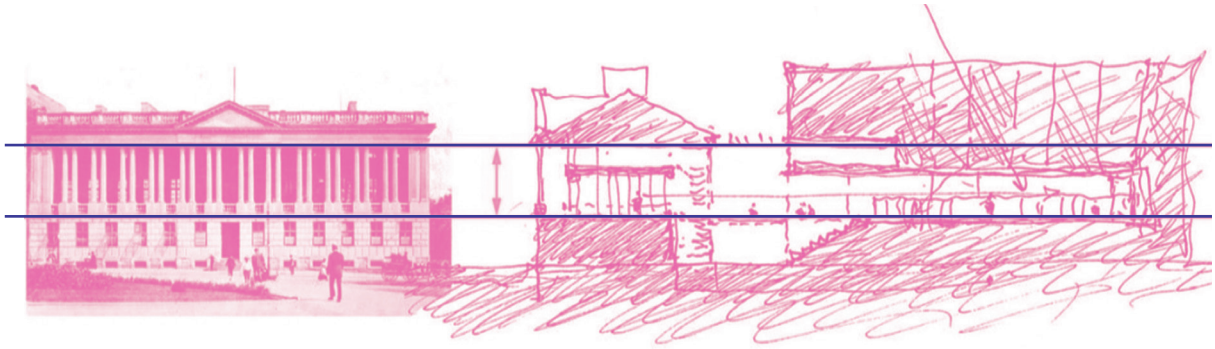

Szkic projektowy nowego skrzydła Biblioteki Raczyńskich, rys. JEMS Architekci

Zmienia się nasz sposób zdobywania wiedzy, a zbiory Biblioteki Raczyńskich stale się powiększają, dlatego w październiku 2010 roku rozpoczęła się budowa jej nowej części. Nowe skrzydło stanęło w miejscu dawnej galerii sztuki, która uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej. Projekt wykonała pracownia JEMS Architekci, która wygrała I nagrodę w konkursie na projekt biblioteki.

Nowe skrzydło to wolnostojący, sześciokondygnacyjny budynek z surowego betonu architektonicznego. Mimo że jest on niemal trzykrotnie większy od starej biblioteki, został zaprojektowany tak, by nie dominować nad nią, a stanowić stonowane tło. Nowy budynek łączy z zabytkowym skrzydłem szklany łącznik. Drzwi od strony Alei Marcinkowskiego zaczęły pełnić funkcję dodatkowego wejścia. Podziały i proporcje bryły i elewacji są eleganckie i spokojne, jakby nowa biblioteka mówiła do starej: „Ty jesteś ważniejsza niż ja".

Architekci w nowoczesny sposób zinterpretowali historyczne motywy. Uprościli je i zgeometryzowali. Pionowe elementy betonowych podziałów nowej elewacji nawiązują do rytmu i elegancji historycznej kolumnady. Linię wyznaczoną przez wysokość *piano nobile* części starszej kontynuuje nowy gmach. Elewacja jest nieco „oderwana" od głównej bryły, niższa i bardziej transparentna niż kryjący się za nią budynek. Dzięki temu wielkość nowego założenia jest ukryta. Człowiek, który idzie ulicą, ma wrażenie, że stara i nowa część są podobnej wielkości. Gdy patrzymy na nie z góry lub z daleka, oba skrzydła łączą się w jednorodną całość. To przykład projektu udanego, opartego na szacunku i zrozumieniu dialogu starej i nowej architektury.

Biblioteka Raczyńskich, 2018, fot. J. Tritt, wł. CTK TRAKT

Znajdź brakujący element

Hrabia Edward Raczyński, twórca Biblioteki Raczyńskich, marzył o tym, by jej budynek bardzo podobał się ludziom i wzbudzał w nich zachwyt. Chciał, by czytelnicy chętnie go odwiedzali i lubili w nim przebywać. Zatrudnił więc architektów i budowniczych, którzy słynęli z tworzenia pięknych budowli.

1. Wybierzcie się wspólnie na spacer na plac Wolności, przy którym znajduje się Biblioteka Raczyńskich.
2. Zwróćcie uwagę na rzędy kolumn, które stoją dumnie na pierwszym piętrze biblioteki, a także na ułożenie wszystkich elementów budowli. Są idealnie równe i identyczne, prawda? Spójrzcie jednak na rysunek poniżej – brakuje tu kilku bardzo charakterystycznych elementów! Wytężcie wzrok, znajdźcie te brakujące części i dokończcie rysunek. To sprawdzian Waszej spostrzegawczości!

Znalezione przez was brakujące fragmenty budowli pozwalają nam łatwo rozpoznać, w jakim stylu została wzniesiona biblioteka. Przeczytajcie poniższe opisy, żeby poznać nazwy tych charakterystycznych elementów budowli.

1

Kapitel to zwieńczenie kolumny. Jest od niej szerszy, żeby budowla lepiej się trzymała, ale służy także jako dekoracja – mogą znajdować się na nim ozdobne motywy roślinne, zwierzęce, geometryczne. Co przypomina Wam kapitel kolumny w Bibliotece Raczyńskich?

Wymyślcie, jak mogłyby być zakończone kolumny, które widzicie na rysunku obok. Jakie zdobienia byście do nich dodali? Dorysujcie je.

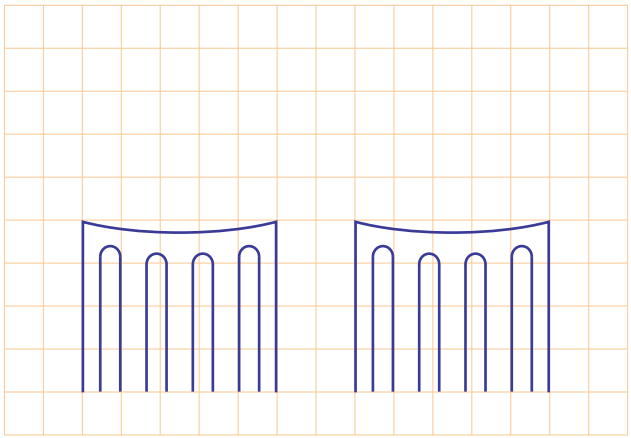

2

Tympanon to ozdoba o trójkątnym kształcie, która najczęściej znajduje się na szczycie budynku. W jej wnętrzu mogą znajdować się malunki lub płaskorzeźby.

Co mogłoby znaleźć się w tympanonie Biblioteki Raczyńskich?
Dorysujcie swoje pomysły.

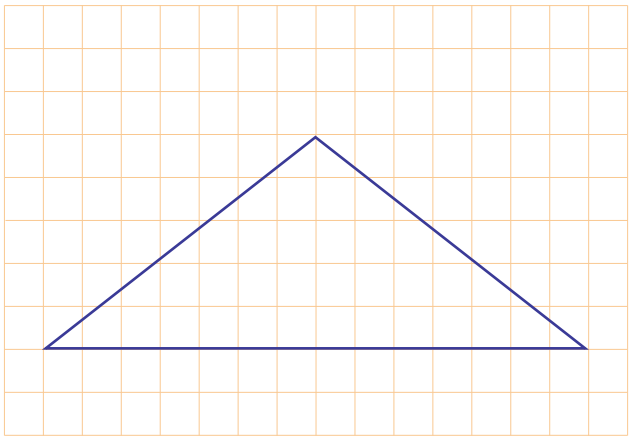

3

Gzyms to element, który wyraźnie odstaje od reszty ściany i przypomina ozdobny pas biegnący przez całą długość budynku. Czasami ma chronić budowlę przed deszczowymi zaciekami, innym razem oddziela kolejne piętra budynku i pełni funkcję dekoracyjną.

Jak inaczej mógłby wyglądać gzyms Biblioteki Raczyńskich? Zaprojektujcie go obok.

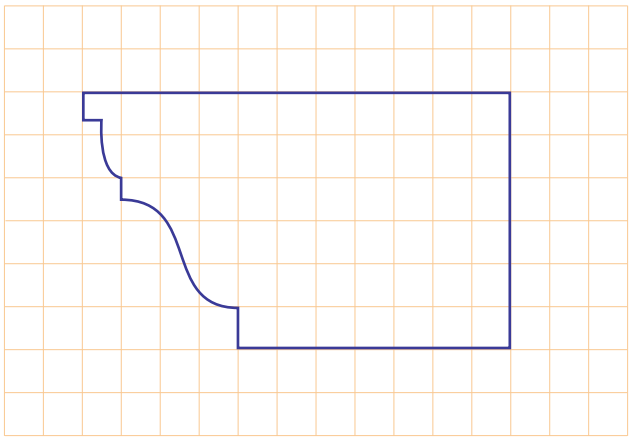

Piękno symetrii – sprawdź swoją spostrzegawczość!

Architekci i budowniczowie, którzy tworzyli Bibliotekę Raczyńskich, wzorowali się na jednym z najsłynniejszych muzeów świata – francuskim Luwrze, a dokładniej na jego wschodniej fasadzie, czyli reprezentacyjnej ścianie budynku.

Spójrzcie na zdjęcia poniżej - widzicie podobieństwa? Trzeba przyznać, że twórca projektu budynku biblioteki bardzo inspirował się tym, co mógł zobaczyć w Paryżu.

1. Najpierw skorzystajcie z lusterka. Przyłóżcie je do pionowej linii, którą widzicie na zdjęciach. Nie znalazła się ona tam przypadkowo! Zobaczcie, co odbija się w lusterku. Odłóżcie je. Czy to, co widzieliście w jego odbiciu, jest tym samym, co widzicie po lewej stronie fotografii? Jeśli tak, oznacza to, że budynek jest symetryczny.

DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- lusterko
- ołówek
- kredki w kolorze zielonym i czerwonym

2. A teraz wyzwanie! Poniżej znajdziecie fotografie różnych znanych budowli. Sprawdźcie, które są symetryczne, a które nie. Symetryczne otoczcie pętlą koloru zielonego, a niesymetryczne – pętlą koloru czerwonego.

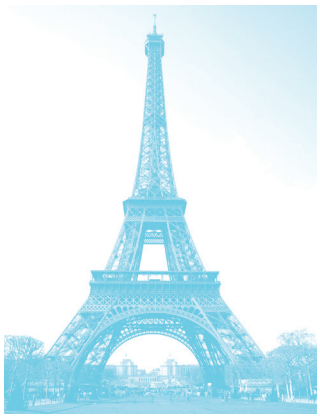

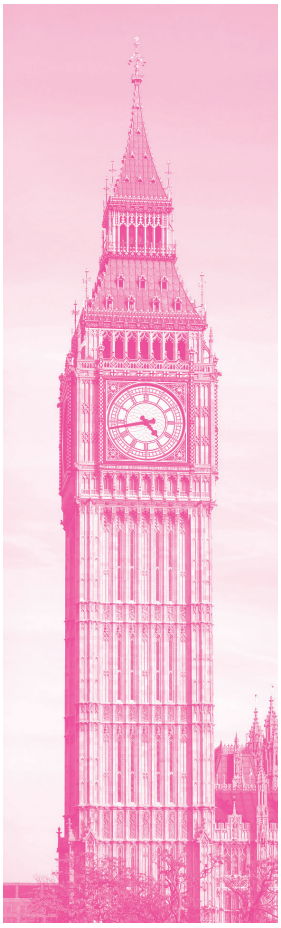

3. Poniżej widzicie fragment budowli. Pionowa linia, o której już wspominaliśmy, nazywana jest osią symetrii. Stwórzcie lustrzane odbicie po drugiej stronie osi. Nie omińcie żadnego elementu!

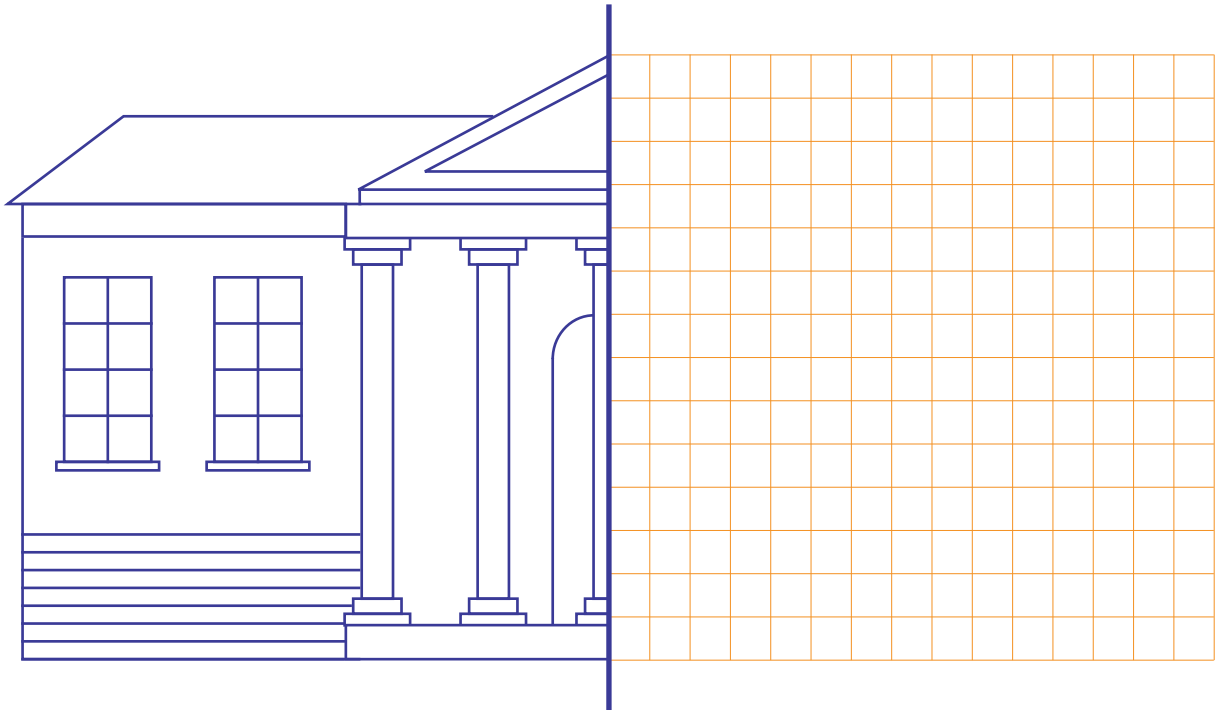

Mania kolekcjonowania

Rodzina Edwarda Raczyńskiego słynęła ze swej manii kolekcjonowania! Hrabia uwielbiał książki, a jego rodzina posiadała ich tak dużo, że część z nich mógł przekazać do biblioteki, którą postanowił wybudować, a i tak została mu całkiem spora kolekcja. Z kolei jego brat Atanazy interesował się sztuką, szczególnie malarstwem, i zgromadził ogromny zbiór najwspanialszych obrazów, które chciał pokazać innym. Jeden z braci stworzył najstarszą bibliotekę publiczną w Polsce, drugi przyczynił się do powstania poznańskiego Muzeum Narodowego. Wyobraźcie sobie, że na jeden dzień wcielacie się w rolę dyrektora muzeum i macie szansę zarządzić, co stanęłoby na muzealnych postumentach, czyli podstawach, na których eksponuje się dzieła sztuki i pamiątki z przeszłości. Zanim przystąpicie do zadania, możecie zrobić rodzinny lub klasowy spacer do muzeów lub galerii sztuki i zobaczyć, jakie rzeczy prezentują w swoich kolekcjach.

Odwiedźcie Bibliotekę Raczyńskich lub mieszczące się niedaleko Muzeum Narodowe. Zwróćcie uwagę, że mają one w swoich zbiorach różne przedmioty – małe, duże, starodawne i całkiem nowoczesne, gromadzą rzeźby, obrazy, przedmioty codziennego użytku, mapy, zdjęcia. Przy okazji poznacie typy muzeów (np. archeologiczne, sztuki współczesnej, instrumentów muzycznych, a nawet samochodów!). Podczas wykonywania zadania uruchomcie wyobraźnię i stwórzcie swoje własne muzeum, które chciałoby odwiedzić jak najwięcej osób!

1. Na początku zastanówcie się, jaka będzie tematyka Waszej wystawy oraz jakie typy eksponatów będzie prezentowało Wasze muzeum. To bardzo ważne – od tego będzie zależał jego charakter.

   Każda wystawa ma przecież konkretną tematykę i według tego klucza kompletowane są pokazywane na niej przedmioty. Niech Wasze muzeum będzie wyjątkowe. Może będzie to Muzeum Zainteresowań, w którym zgromadzicie eksponaty opowiadające o hobby członków rodziny lub klasy, a może Muzeum Dzieciństwa, gdzie prezentuje się mleczne zęby, rodzinne zdjęcia, ulubione zabawki? Pomysłów jest mnóstwo: Muzeum Wspólnych Wycieczek, w którym udokumentujecie Wasze wyprawy, lub Muzeum Czasu Wolnego, gdzie będziecie mogli pokazać, jak spędzacie wspólne niedziele lub co zajmuje Was w drodze ze szkoły do domu.

2. Wszystkie zgromadzone przedmioty będzie trzeba należycie wyeksponować. Do tego celu możecie wykorzystać tekturowe pudełka jako podstawę pod Wasze przedmioty, które następnie ustawicie na stole. Może warto stół przykryć jakąś ładną tkaniną lub obrusem? Pamiętajcie, że muzeum na różne sposoby prezentuje swoje zbiory: można je powiesić, by były widoczne ze wszystkich stron, lub wyeksponować na postumencie. Sposób zaprezentowania przedmiotu jest równie ważny, jak sam eksponat, zadbajcie więc o to, by oglądający mieli odpowiednie warunki, by go podziwiać. Eksponatom możecie nadać tytuły i stworzyć krótkie opisy.

3. Gdy muzeum będzie gotowe, możecie zaprosić na oprowadzanie kolegów, koleżanki, sąsiadów, rodzinę i inne klasy. Opowiedzcie im o tym, co udało Wam się zgromadzić i dlaczego zdecydowaliście się na kolekcjonowanie właśnie takich przedmiotów. Do dzieła!

DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- przedmioty, które chcielibyście pokazać
- tekturowe pudełka (np. po butach)
- tkanina
- podpisy pod eksponatami

Kapsuła czasu

Muzeum czy biblioteka to miejsca, w których ludzie przez lata gromadzą najróżniejsze przedmioty. Niektóre z nich trafiają tam, bo są wybitnymi dziełami sztuki, są piękne, drogocenne, wyjątkowe, inne dlatego, że są świadectwem danych czasów – pokazują, czym ludzie kiedyś się zajmowali, co cenili, co ich interesowało, martwiło, co zajmowało ich wyobraźnię. Jednak tego wszystkiego możemy dowiedzieć się nie tylko z typowej muzealnej wystawy!

Wyobraźcie sobie, że otrzymaliście zadanie stworzenia kapsuły czasu mającej trafić do ludzi, którzy będą żyli w Waszym mieście lub uczyli się w Waszej szkole za sto lat. Możecie zgromadzić przedmioty, które według Was najlepiej charakteryzują obecne czasy. Co jest dla nas teraz ważne? Bez czego nie możecie się obejść? Co uważacie za piękne i drogocenne? Jak chcielibyście pokazać swoje czasy osobom, które będą żyły 100 lat po Was? Jakie informacje chcielibyście im przekazać? Pamiętajcie, że praktycznie wszystko coś o nas mówi – jak spędzacie wolny czas, czym się interesujecie. Nawet codzienne rzeczy tworzą nasze osobiste dziedzictwo. Co tworzy Wasze?

Pamiętajcie, żeby dokonać inwentaryzacji przedmiotów, czyli szczegółowo opisać każdy z eksponatów. Możecie to zrobić według wzoru:

DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- wspólnie stworzona kapsuła czasu (pudełko, skrzynka)
- wybrane przedmioty
- karta inwentaryzacyjna
- długopisy lub ołówki

KARTA INWENTARYZACJI PRZEDMIOTU	
Nazwa przedmiotu:	Przeznaczenie przedmiotu:
Czas powstania przedmiotu:	Kto inwentaryzował:

Zbuduj model Biblioteki Raczyńskich

Wykorzystaj własne klocki i stwórz model zabytkowego obiektu z Poznania. Pamiętaj o wyobraźni! Nie musisz ograniczać się do jednego koloru klocków.

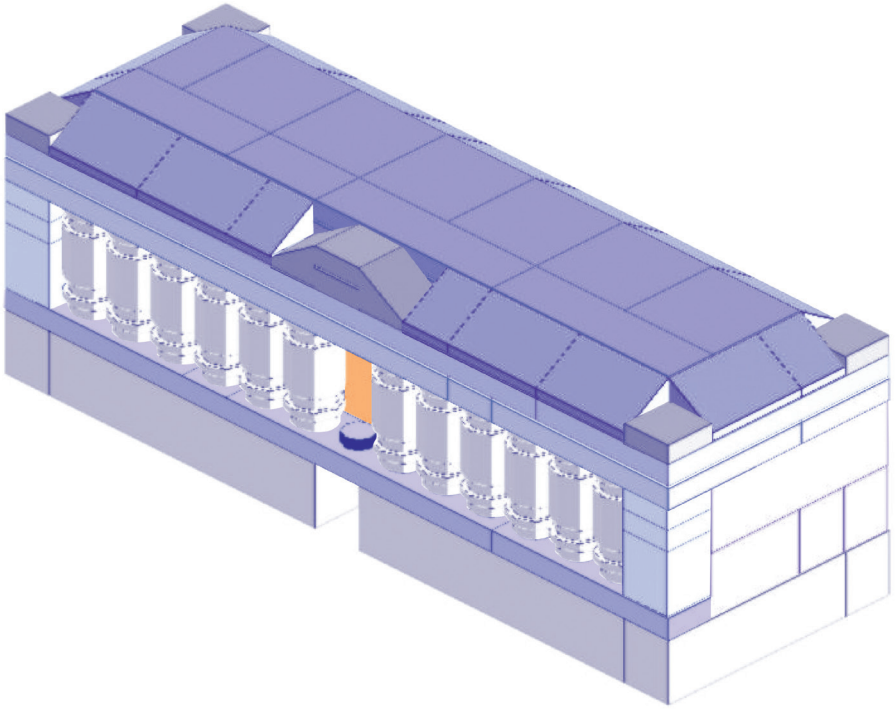

1 krok

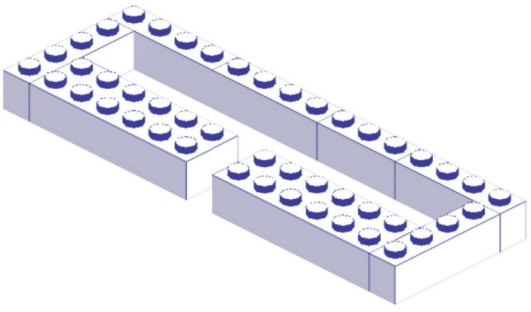

2 krok

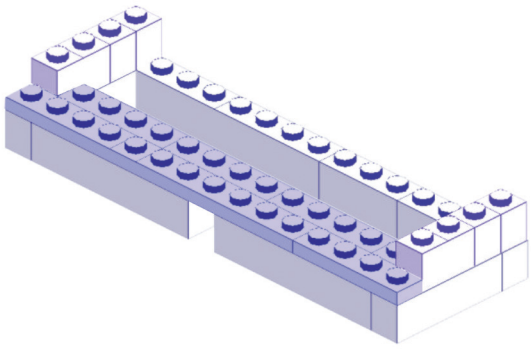

3 krok

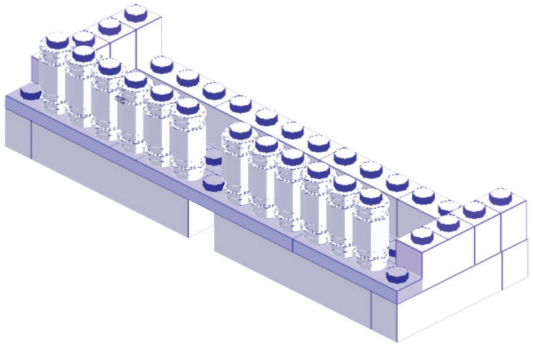

4 krok

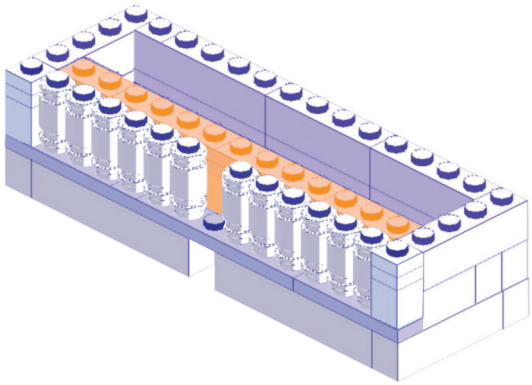

5 krok

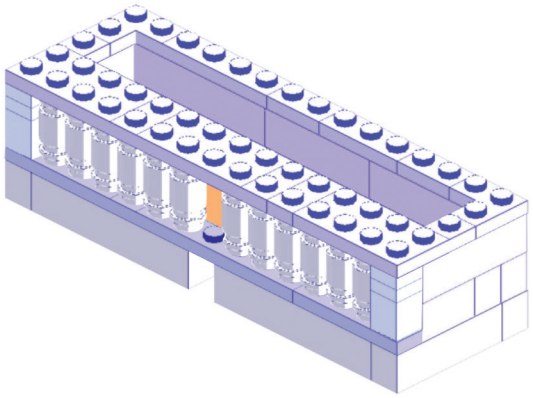

6 krok

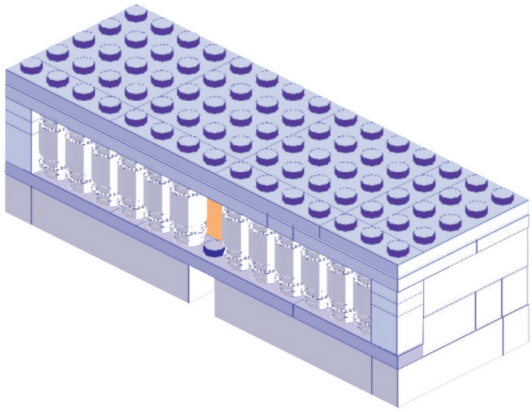

7 krok

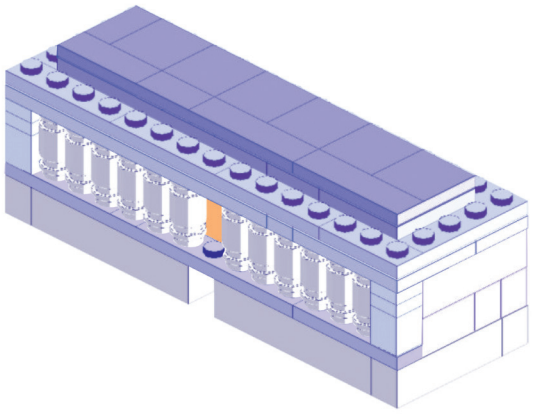

8 krok

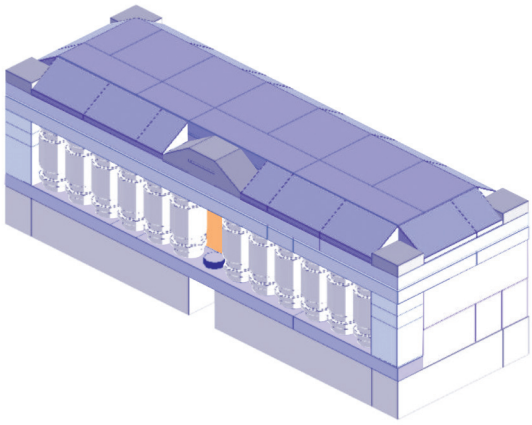

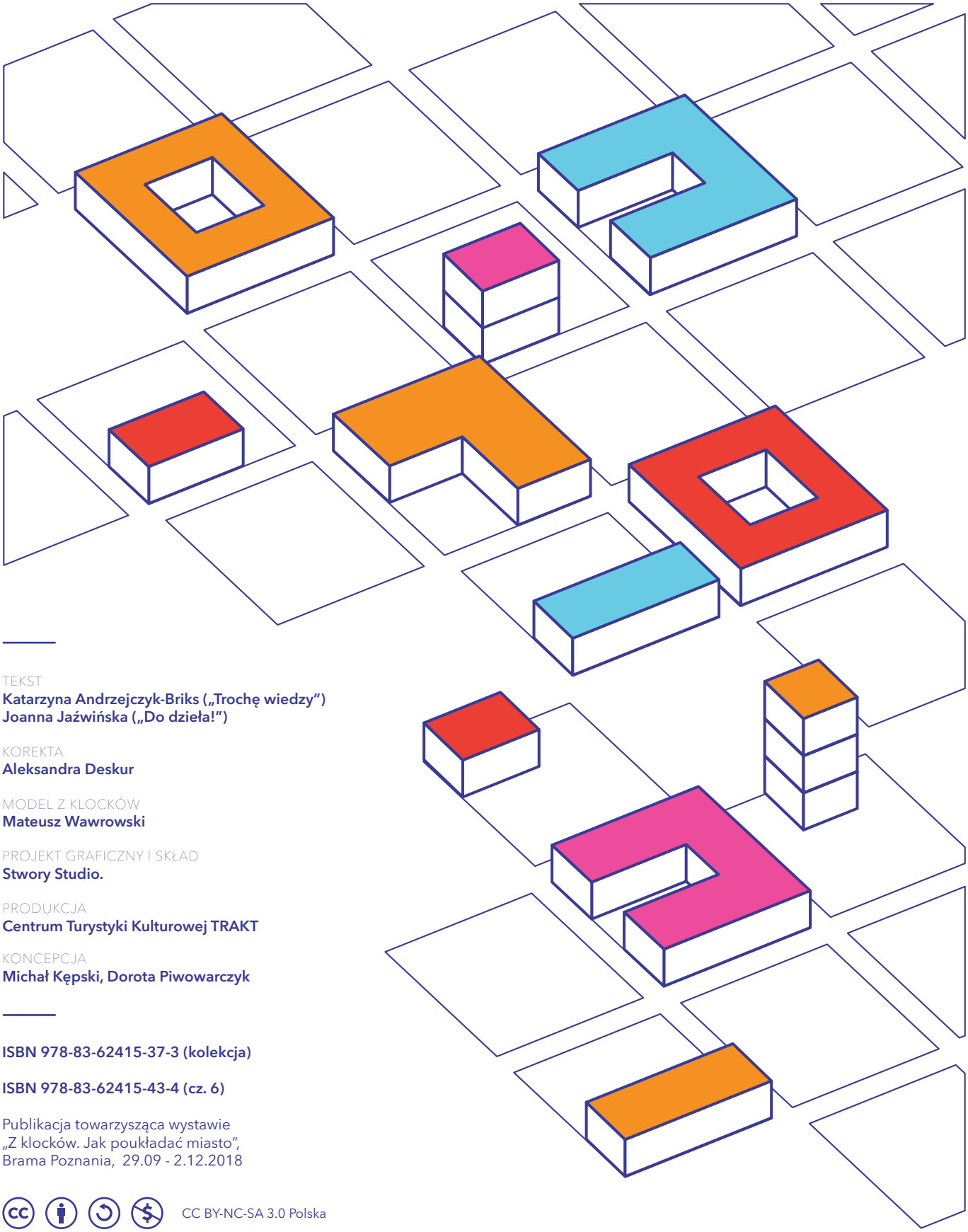

TEKST
Katarzyna Andrzejczyk-Briks („Trochę wiedzy”)
Joanna Jaźwińska („Do dzieła!”)

KOREKTA
Aleksandra Deskur

MODEL Z KLOCKÓW
Mateusz Wawrowski

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD
Stwory Studio.

PRODUKCJA
Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

KONCEPCJA
Michał Kępski, Dorota Piwowarczyk

ISBN 978-83-62415-37-3 (kolekcja)

ISBN 978-83-62415-43-4 (cz. 6)

Publikacja towarzysząca wystawie
„Z klocków. Jak poukładać miasto”,
Brama Poznania, 29.09 - 2.12.2018

CC BY-NC-SA 3.0 Polska

Poznań 2018

organizatorzy: brama poznania ichot, trakt królewsko cesarski, POZnań

partnerzy: NARODOWY INSTYTUT DZIEDZICTWA NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND, pcś Centrum Inicjatyw Rodzinnych

patronat: DZIEDZICTWO. TU PRZESZŁOŚĆ SPOTYKA SIĘ Z PRZYSZŁOŚCIĄ ERDA 2018, 2018 EUROPEJSKI ROK DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach Programu „Patriotyzm Jutra”.

MUZEUM HISTORII POLSKI, PATRIOTYZM JUTRA